

HZ. AİŞE'NİN RAVİLERİ VE RİVAYET METODU

Zeynep Genç

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi, Hadis

Öz: Biz bu makalede Hz. Aişe'nin kendisinden ilim almış talebelerini Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i çerçevesinde ele aldık. Çalışmada ilk olarak Hz. Aişe'nin ravileri; tabakaları, cerh-ta'dil durumları, Hz. Aişe'den kaç aktardıkları hadis miktarı, ulaşabildiysek ölüm yılları da belirtilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca hanım ve erkek raviler, müphem raviler ayrı başlıklar altında sınıflandırılmış ve her ravi grubu alfabetik olarak sıralanmıştır. Ardından Hz. Aişe'nin, ravileri ile diyalogları bağlamında hangi durumlarda hadis rivayet ettiğini tespit ederek onun rivayet metodunu değerlendirdik.

Anahtar kelimeler: Hz. Aişe, Ravi, Rivayet

Aisha's Narrators and Her Narrative Method

Abstract: We examine the students receiving the knowledge from Aisha in the framework of Ahmad b. Hanbal's Musnad in this article. First, Aisha's narrators are evaluated by specifying their layers, situation in terms of al-jarh we al-tadeel, the amount of the hadith transferring from Aisha and the year of death if we reach. In addition, male and female narrators, ambiguous (mubham) narrators are classified under separate headings and each transmitter group are listed alphabetically. Then Aisha, we evaluate her narrative method in the context of her dialogue with narrators by determining which cases Aisha narrated hadith.

Keywords: Aisha, Narrator, Narrative

رواة عائشة و منهج عائشة في الرواية

ملخص درسنا في هذا البحث طلاب أحمد بن حنبل من خلال كتابه "المسند". تناولنا أولاً رواة عائشة رضي الله عنها، وطبقاتهم وأحوالهم في الجرح والتعديل، وعدد رواياتهم عن عائشة، ووفياتهم إن وقفنا عليها. ومن ثم تصنيف الرواة ذكورا وإناثاً ثم مبهما تحت عناوين مستقلة بحسب الترتيب الهجائي. وأخيراً درسنا منهج عائشة في الرواية من خلال أحوالها في الرواية ومحاوراتها مع الرواة.
كلمات مفتاحية: عائشة، الرواة، الرواية

GİRİŞ

Hz. Aişe'nin sünneti aktarmada müstesna bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in (sav) hanımlarından en genci olması ve ilim öğrenme gayretine sahip olması, Hz. Peygamber'e (sav) çokça soru sorması, onu döneminde ilmî bir danışma merkezi haline getirmiştir.

Biz bu makalede Hz. Aişe'nin kendisinden ilim almış talebelerini ve Hz. Aişe'nin hangi durumlarda hadis rivayet ettiğini, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i çerçevesinde ele almak istiyoruz.

Çalışmada ilk olarak Hz. Aişe'nin ravileri; tabakaları, cerh-ta'dil durumları, Hz. Aişe'den aktardıkları hadis miktarı, ulaşabildiysek ölüm yılları da belirtilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca hanım ve erkek raviler, müphem raviler ayrı başlıklar altında sınıflandırılmış ve her ravi grubu alfabetik olarak sıralanmıştır.

Ardından Hz. Aişe'nin, ravileri ile diyalogları bağlamında, Hz. Aişe'nin rivayet metodu değerlendirilmiştir. Hz. Aişe'ye sorulan sorular, hatalı davranış, rivayet ve fetvaları düzeltmesi, insanlara hadis naklederek tavsiyede bulunması ayrı başlıklar altında incelenmiş ve bunlara dair örnekler verilmiştir.

Şunu belirtmek gerekir ki; bu çalışmanın amacı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Aişe'den rivayet edilen hadislerin sıhhatiyle ilgili görüş beyan etmek değil, Hz. Aişe'nin talebelerinin kim olduklarını ve ulaşabildiğimiz kadarıyla durumlarını tespit etmektir. Ancak bu çalışma, Hz. Aişe'nin bütün talebelerini ortaya koyup değerlendirme iddiasında değildir. Sadece Müsned incelenerek bunun yapılamayacağı aşikârdır. Ancak biz, hatırı sayılır bir yekûn tutan rivayetlerden yaptığımız çalışmanın, ortalama bir değerlendirme imkânı sunduğunu düşünmekteyiz.

A. HZ. AİŞE'NİN RAVİLERİ

Hz. Aişe'nin ravilerini Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'ne bakarak tespit etmeye çalıştık. Bu ravilerin mükerrerlerle beraber Hz. Aişe'den kaç hadis rivayet etiklerinin sayısını elde ettik. Ele aldığımız 1797 rivayeti nakleden 216 ravinin tabakalarını ve cerh-ta'dil durumunu belirledik. Şimdi bu ravileri erkek ve hanım raviler olmak üzere iki başlık altında incelemeye çalışacağız.

1-HZ. AİŞE'NİN ERKEK RAVİLERİ

Hiz. Aişe'den hadis rivayet ettiğini belirlediğimiz 216 ravinin 166'sı erkek ravilerden oluşmaktadır ve Hiz. Aişe'den ilim nakletme konusunda erkeklerin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Biz Hiz. Aişe'nin erkek ravilerini mahremi olan ve olmayan şeklinde sınıflandırdık. Meçhul ravileri de ayrı bir başlık altında değerlendirdik. Hiz. Aişe'den nakledilen rivayetlerin munkatı' olanlarını da, bu senetlerde tespit ettiğimiz bütün raviler erkek olduğundan bu başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

1.1-Hiz. Aişe'nin Mahremi Olan Erkek Ravileri

Hiz. Aişe'nin mahremi olan erkek ravilerine bakıldığında, onun ilminin aktarılmasında çok önemli bir yere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim rivayetlerin yarısından fazlası onlardan nakledilmiştir. 1797 rivayetin 906'sı onlara aittir. Şimdi bu ravileri ve güvenilirlik durumlarını görelim.

Abdullah b. Muhammed: Hiz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Kâsım b. Muhammed'in kardeşidir. Hiz. Ebû Bekir'in torunu, Hiz. Aişe'nin yeğenidir. Tabiundandır, sikadır.¹

Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm: Hiz. Aişe'den 21 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hiz. Aişe'nin kız kardeşi Esmâ bnt. Ebûbekir'in oğludur. Muhacirlerin Medine'de dünyaya gelen ilk çocuğudur.²

Abdurrahman b. Ebû Bekr: Hiz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hiz. Aişe'nin ana baba bir kardeşidir. Geç müslüman olan sahabilerdendir ve kendisinden çok az hadis rivayet edilmiştir.³

Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf: Hiz. Aişe'den 124 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hiz. Aişe'nin süt yeğenidir. Hiz. Aişe'nin kız kardeşi Ümmü Gülsüm onu emzirmiştir. 94 yılında Medine'de vefat etmiştir.⁴ Sikadır, ilim sahibi olmakla övülmüştür.⁵

¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 1997, II, 262.

² Hakkı Dursun Yıldız, Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm, *DİA*, I,145.

³ Mustafa Fayda, Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Siddîk *DİA*, I, 159.

⁴ Mücteba Uğur, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, *DİA*, X, 228.

Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr es- Sıddîk: Hz. Aişe'den 160 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin yeğenidir. Yetim kalınca Hz. Aişe'nin yanında yetişmiştir. Fazilet ve ilim sahibi olmasıyla övülmüştür.⁶ Sikadır.⁷

Muhammed b. Ebû Bekr: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin baba bir kardeşidir ve ismini Hz. Aişe koymuştur. 38 yılında vefat etmiştir.⁸

Urve b. Zübeyr: Hz. Aişe'den 627 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe onun teyzesidir. Çok sayıda kimseden ilim almış, aynı şekilde pek çok talebeye faydalı olmuştur. Tabiündandır, sikadır, fakihdir. Sahih görüşe göre 94 senesinde vefat etmiştir.⁹

1.2-Hz. Aişe'nin Mahremi Olmayan Erkek Ravileri

Hz. Aişe'den hadis rivayet ettiğini tespit ettiğimiz, mahremi olmayan 158 raviye bakılacak olursa oldukça renkli bir tablo karşımıza çıkacaktır. Hz. Aişe'nin gerek sahabe gerek muhadramûn gerek de tabiündan, bütün tabakalardan ravileri mevcuttur. Çeşitli memleketlerden kimseler de Hz. Aişe'den hadis rivayet etmişlerdir. Cerh-ta'dil açısından Hz. Aişe'nin ravilerine bakıldığında ise iç açıcı bir manzara karşımıza çıkmaktadır. Hz. Aişe'nin mahremi olmayan ravilerinin durumu şu şekildedir:

Abdulazîz b. Nu'mân: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹⁰

Abdulhayr b. Yezîd: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹¹

Abdullah el- Behiyye: Hz. Aişe'den 19 hadis rivayeti tespit

⁵ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, Tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1983, XXXIII, ss.374-375,

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Tahkik: Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrut: Dâru'l-Kitabu'l-İlmiyye, 1994, VIII, 290.

⁷ Beşâr Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't- Takrîbu't Tehzîb*, III, 174.

⁸ Adem Apak, Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddîk, *DİA*, XXX, 518.

⁹ Mizzi, *Tehzîbu'l Kemâl*, XX, ss. 11-25.

¹⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, Beyrut: Daru'l-Fıkr, 1973, V, 165.

¹¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VI, 111.

edilmiştir. Tabiündandır, sadûktur. Ondan pek çok kimse hadis rivayet etmiştir, sika olduğunu söyleyenler de vardır.¹²

Abdullah b. Büreyde b. Husayn el- Eslemî: Hz. Aişe'den 7 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır. 105 veya 110 yılında vefat etmiştir.¹³

Abdullah b. Ebû Kays: Hz. Aişe'den 10 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹⁴

Abdullah b. Ebû Mûsâ: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹⁵

Abdullah b. Ebû Utbe: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Enes b. Mâlik'in mevlâsıdır. Tabiündandır, sikadır.¹⁶

Abdullah b. Hâris b. Nevfel: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in yakın akrabasıdır. Amcası Nevfel'in torunu ve baldızının oğludur. Hz. Peygamber (sav) vefat ettiğinde 2 yaşındadır ve onun hayır duasını almıştır. Tabiündandır, sikadır.¹⁷

Abdullah b. Kays (Ebû Kays): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹⁸

Abdullah b. Muhammed (İbn Ebî Atık): Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Medinelidir, tabiündandır, sikadır.¹⁹

Abdullah b. Ömer b. Hattâb: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. En çok hadis rivayet eden yedi sahabeden biridir. Sünnete harfiyen uymasıyla meşhur olmuştur. 73 yılında vefat etmiştir.²⁰

Abdullah b. Rabâh: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit

¹² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't- Takrîbu't Tehzîb*, II, 289.

¹³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, Age., II, 194.

¹⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, Age., II, 255.

¹⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, Age., II, 255.

¹⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, Age, II, 237.

¹⁷ Yaşar Kandemir, Abdullah b. Hâris el-Haşimî, *DİA*, I, 105.

¹⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 255.

¹⁹ Mizzi, *Tehzîbu'l- Kemâl*, XVI, 66.

²⁰ Kandemir, Yaşar, Abdullah b. Ömer b. Hattâb, *DİA*, I, ss.126-128.

edilmiştir. Medinelidir, Basra'da yaşamıştır. Ezârîka (Haricilerin bir kolu) tarafından katledilmiştir. Tabiündandır, sikadır.²¹

Abdullah b. Şakîk: Hz. Aişe'den 38 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır. 108 yılında vefat etmiştir.²²

Abdullah b. Şeddâd: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber zamanında dünyaya gelen tabiündandır, sikadır.²³

Abdullah b. Şihhîr: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayet etmiştir. Mekke'nin fethinde Müslüman olan sahabedendir.²⁴

Abdullah b. Utbe: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Abdullah b. Mes'ud'un yeğenidir. Âlimlerin çoğu sahabeden olduğunu söylemiştir; ancak Hz. Peygamber (sav) vefat ettiğinde yaşı küçük olduğundan tabiündandır olduğunu söyleyenler de vardır.²⁵

Abdullah b. Yezîd: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabi olup olmadığı tartışmalıdır. Pek çok sahabiden hadis rivayet etmiştir.²⁶

Abdurrahman b. Attâb (Zeyd b. Ebû Attab): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.²⁷

Abdurrahman b. Avf: Hz. Aişe'den 12 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İlk iman eden ve Hz. Peygamber'e (sav) en yakın olan sahabilerden biridir. Çokça hadis rivayet etmekten ve fetva vermekten kaçınmıştır. 32 yılında vefat etmiştir.²⁸

Abdurrahman b. Hâtib b. Ebî Beltâ: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiünün sikalarının büyüklerinden

²¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 207.

²² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 221.

²³ Nevzat Aşık, Abdullah b. Şeddâd, *DİA*, I, 136.

²⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 220.

²⁵ Vecdi Akyüz, Abdurrahman b. Utbe, *DİA*, I, 139.

²⁶ Yardım, Ali, Abdullah b. Yezîd el-Adevî, *DİA*, I, 143.

²⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 435.

²⁸ Ahmet Önkâl, Abdurrahman b. Avf, *DİA*, I, 157.

sayılmıştır.²⁹

Abdurrahman b. Hayyân el- Ensârî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.³⁰

Abdurrahman b. Sâbit: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, irsâli çoktur.³¹

Abdurrahman b. Saîd b. Vehb el- Hemdânî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.³²

Abdurrahman b. Şimâse el-Mehrî: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayet etmiştir. Tabiündandır, sikadır. Mısırlıdır, 101 yılında veya daha sonra vefat etmiştir.³³

Abdurrahman b. Hâris: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. 1 yılında dünyaya gelmiştir. Kur'an nüshalarının çoğaltılması ile görevli heyetin üyelerindedir. Hz. Aişe ile Sıffin'e katılmış, ondan övgü almıştır.³⁴

Abdurrahman b. Şeybe: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabi olduğu söylenmişse de hatalıdır. Tabiündandır, sadüktür, kendisinden sadece iki kişi rivayet etmiştir.³⁵

Âbis b. Rebia: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündadır, sikadır.³⁶

Ali b. Hüseyin (Zeynelabidin): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, sebtir. Kureyş'in en faziletlisi olduğu söylenmiştir.³⁷

Alkame b. Kays: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir.

²⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 312.

³⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V, 80.

³¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 320.

³² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age.*, II, 322.

³³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age.*, II, 325.

³⁴ Selahaddin Polat, Abdurrahman b. Hâris, *DİA*, I, 164.

³⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 325.

³⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age.*, II, 165.

³⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age.*, III, 39.

Muhadramûndandır, sikadır, fakih ve âbid bir kimsedir.³⁸ 62 yılında vefat etmiştir.³⁹

Alkame b. Vakkâs el- Leysî: Hz. Aişe'den 14 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûnun âlimlerindendir, sikadır. 86 yılında vefat etmiştir.⁴⁰

Âmir b. Rebîa: Hz Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabenin ilk Müslüman olanlarından. İki kez Habeşistan'a hicret etmiş, Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine ve veda haccına katılmıştır. 35 senesinde vefat etmiştir.⁴¹

Amr b. Ebû Cünüb (Ebû Atiyye) Hz. Aişe'den 10 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, makbuldür.⁴²

Amr b. Esved (Ebû İyâz): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, sikadır, âdildir.⁴³

Amr b Gâlib: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.⁴⁴

Amr b. Meymûn: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, sikadır. 74 yılında vefat etmiştir.⁴⁵

Amr b. Şurahbîl (Ebû Meysere): Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, sikadır. 63 yılında vefat etmiştir.⁴⁶

Arfece b. Abdullah es-Sakafî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir, sikadır.⁴⁷

Atâ b. Ebû Rebâh: Hz. Aişe'den 22 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Mekke ekolünün önde gelenlerinden meşhur müfessir ve muhaddistir. 200 kadar sahabiden hadis rivayet etmiştir,

³⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 34.

³⁹ Ahmet Özel, Alkame b. Kays, *DİA*, II, 467.

⁴⁰ Yaşar Kandemir, .Alkame b. Vakkas, *DİA*, II, 468.

⁴¹ Mustafa Fayda, Âmir b. Rebîa, *DİA*, III, 66.

⁴² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 238.

⁴³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, III, 87.

⁴⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, III, 104.

⁴⁵ Yaşar Kandemir, Amr b. Meymûn, *DİA*, III, 89.

⁴⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 95.

⁴⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V, 273-274.

sikadır. 114 yılında vefat etmiştir.⁴⁸

Ayyaş b. Ebî Rebîa: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir. 15 yılında vefat etmiştir.⁴⁹

Ayzâr b. Hureys: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁵⁰

Bekîr b. Abdullah el-Müzenî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır. 108 yılında vefat etmiştir.⁵¹

Câbir b. Abdullah: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Medîneli Ensârdandır. Hz. Peygamber'den (sav) 1540 hadis rivayet etmiştir, muksiründandır.⁵²

Cumay' b. Umeyr: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, zayıftır.⁵³

Cübeyr b. Nufeyr: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, babası sahabidir, Sikadır. 80 yılında veya sonrasında vefat etmiştir.⁵⁴

Ebû Abdullah el-Cedelî: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiünün büyüklerindedir, sikadır.⁵⁵

Ebû Abdullah el-Cesrî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, mürsel hadis rivayet etmiştir.⁵⁶

Ebû Bekr b. Abdurrahman: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İlim sahibi olmasıyla tanınmıştır, fukaha-i seb'adandır. Tabiündandır, sikadır. 94 yılında vefat etmiştir.⁵⁷

Ebû Bekr b. Hazm: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit

⁴⁸ İsmail Cerrahoğlu, Atâ b. Ebû Rebâh, *DİA*, IV, ss. 35-36.

⁴⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 133.

⁵⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd Age., II, 262.

⁵¹ İsmail L. Çakan, Bekîr b. Abdullah el-Müzenî, *DİA*, V, 361.

⁵² Yaşar Kandemir, Câbir b. Abdullah, *DİA*, VI, 530-532.

⁵³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 222.

⁵⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, Age., I, 211.

⁵⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, Age., IV, 228.

⁵⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, Age., I, 331.

⁵⁷ M. Özgü Aras, Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderûs, *DİA*, X, 109.

edilmiştir. Amre bt. Abdurrahman'ın yeğenidir, sikadır. 120 senesinde vefat etmiştir.⁵⁸

Ebû Bürde b. Ebû Musa el-Eş'ar'i: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Adı Âmir veya Hâris'dir. Tabiündandır, sikadır. 104 veya 108 yılında vefat etmiştir.⁵⁹

Ebû Hasen el-A'rec: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İsmi Müslim b. Abdullah'tır, künyesiyle meşhurdur. Haricilerin görüşlerine uymaktadır, sadüktür.⁶⁰

Ebû Hureyre: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabenin en meşhurlarından ve en çok hadis rivayet edenlerindedir. 58 yılında vefat etmiştir.⁶¹

Ebu'l-Melîh: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İsmi tartışmalıdır, Amr b. Umeyr olduğu söylenmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁶²

Ebû Nevfel b. Ebû Akreb: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İsmi Müslim'dir, tabiündandır, sikadır.⁶³

Ebû Osman en-Nehdî: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, meşhur sahabeden hadis rivayet etmiştir, sikadır. 130 sene yaşamış, 100 yılında vefat etmiştir.⁶⁴

Ebû Sehle: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Osman'ın mevlasıdır. Tabiündandır, sikadır.⁶⁵

Ebu's-Sıddîk (Bekr b. Kays veya Amr en-Nâcî): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır. 108 yılında vefat etmiştir.⁶⁶

Ebu'l-Velîd (Abdullah b. Hâris): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti

⁵⁸ Selman Başaran, Ebû Bekir b. Hazm, *DİA*, X, 112.

⁵⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't- Takrîbu't Tehzîb*, IV, 153.

⁶⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age*, IV, 178.

⁶¹ Yaşar Kandemir, Ebû Hureyre, *DİA*, X, 160-167.

⁶² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 277.

⁶³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Age.*, IV, 286.

⁶⁴ İsmail L. Çakan, Ebû Osman en-Nehdî, *DİA*, X, 210.

⁶⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 208.

⁶⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnavûd *Age.*, I, 182.

tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁶⁷

Ebû Yûnus: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin mevlâsıdır. Tabiündandır, sikadır.⁶⁸

Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehaî: Hz. Aişe'den 169 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Ailesinde çok sayıda âlim bulunmaktadır. Muhadramündandır, sikadır.⁶⁹

Evs b. Abdullah (Ebu'l-Cevzâî): Hz. Aişe'den 8 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Basralıdır, tabiündandır. Çokça Mürsel hadis rivayet etmişse de sika bir ravi olarak kabul görmüştür.⁷⁰

Eymen el-Habeşi: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁷¹

Ğudayf b. el-Hâris: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabi olup olmadığı tartışma konusu olmuştur.⁷²

Ferve b. Nevfel: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabi olup olmadığı tartışılmışsa da, sahabi olmadığı görüşü ağırlıktadır,⁷³ sadûktur.⁷⁴

Habîb b. Ubeyd: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁷⁵

Hamza b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁷⁶

Hâlid b. Ma'dân: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, bazı rivayetleri mürseldir.⁷⁷

Hanîe b. Yezîd: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir.

⁶⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 200.

⁶⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, IV, 299.

⁶⁹ Mizzi, *Tehzîbu'l- Kemâl*, III, 233.

⁷⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 154.

⁷¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I, 358.

⁷² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 150.

⁷³ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 232.

⁷⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 156.

⁷⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 248.

⁷⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, I, 323.

⁷⁷ Ali Toksarı, Hâlid b. Ma'dân, *DÎA*, XV, 286.

Sahabedendir, Şurayh b. Hanîe'nin babasıdır.⁷⁸

Hâris b. Abdullah: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'den (sav) mürsel hadis rivayet etmiştir. Sahabeden mi tabiûndan mı olduğu tartışma konusudur.⁷⁹ Sadûktur.⁸⁰

Hâris b. Hişam: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir, Ebû Cehîl'in kardeşi olup Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. 18 yılında vefat etmiştir.⁸¹

Hâris b. Nevfel: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti vardır. Hz. Peygamber'den de (sav) 1 rivayet olmak üzere toplamda 2 hadis rivayet etmiştir. Sahabedendir, Hendek savaşı sonrası müslüman olup hicret etmiştir. 35 yılında vefat etmiştir.⁸²

Hasan b. Muhammed b. Ali: Hz. Aişe'den 13 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Ali'nin oğullarından Muhammed b. Hanefiyye'nin oğludur. Çok ilim sahibi olmakla övülmüş, ilmi Zührî'nin ilmiyle karşılaştırılmıştır. 100 yılında vefat etmiştir.⁸³

Hemmâm b. Hâris: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayet etmiştir. Muhadramûndandır, sikadır. Kûfelidir, 65'te vefat etmiştir.⁸⁴

Hilâs b. Amr el-Hecerî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır,⁸⁵ sikadır.⁸⁶

Hiyâr b. Seleme (Ebû Ziyâd): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, makbuldür.⁸⁷

Irâk b. Mâlik el-Ğifârî: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.⁸⁸

⁷⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 34.

⁷⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, II, 133.

⁸⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 235.

⁸¹ Mustafa Ağırman, Hâris b. Hişam, *DİA*, XVI, 197.

⁸² Asri Çubukçu, Hâris b. Nevfel, *DİA*, XVI, 200.

⁸³ Ethem Ruhi Fığlalı, Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, *DİA*, XVI, 331.

⁸⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 43.

⁸⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, I, 369.

⁸⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 159.

⁸⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 329.

⁸⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, I, 329.

İbn Ebî Müleyke: Hz. Aişe'den 32 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Seksen kadar sahabi ile görüşmüş, müezzinlik ve kadılık yapmış ilim sahibi bir kimsedir. 117 yılında vefat etmiştir.⁸⁹

İbrahim b. Ubeyd: Hz. Aişe'den 12 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.⁹⁰

İkrime b. Ebû Abdillâh el-Berberî: Hz. Aişe'den 15 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İbn Abbâs'ın mevlâsıdır. Tefsir ilminin önde gelen âlimlerindendir, tabiündandır, sikadır.⁹¹

İshak b. Ömer: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, metruktür.⁹²

İshak b. Talha: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, makbuldür.⁹³

Kays b. Ebû Hâzım: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.⁹⁴

Kurayb b. Müslim el-Haşimî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İbn Abbâs'ın mevlâsıdır, tabiündandır, sikadır.⁹⁵

Kürdûs: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hangi Kürdûs olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Kürdûs b. Abbas es-Sa'lebî, Kürdûs b. Amr el-Ğatafânî, Kürdûs b. Hânîe es-Sa'lebî isimli üç raviden biridir. Her durumda bu rivayet sahih kabul edilmiştir.⁹⁶ Kürdûs b. Abbas olma ihtimali yüksektir.⁹⁷

Mâlik b. Ebû Âmir: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır. 64 yılında vefat

⁸⁹ Ali Yardım, İbn Ebû Müleyke, *DİA*, XIX, 438.

⁹⁰ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II, ss.145-146.

⁹¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 33.

⁹² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, I, 121.

⁹³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, I, 119.

⁹⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 185.

⁹⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 196.

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Tahkik: Şuayb el-Arnâvûd, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2001, XLIII, 253.

⁹⁷ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIV, 129-131.

etmiştir.⁹⁸

Mervân Ebû Lübâbe: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.⁹⁹

Mesrûk b. Ecda' veya Mesruk b. Abdurrahman: Hz. Aişe'den 98 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Kûfe ekolüne mensup meşhur muhaddis ve fakihtir. Muhadramûndandır. Hz. Aişe'nin evladı gibi sevdiği bir kimsedir.¹⁰⁰

Meymûn b. Mihran: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Zamanının dört büyük âliminden biri olarak kabul edilmiştir. (Diğer üçü: Mekhûl b. Ebû Müslim, Hasan-ı Basrî, İbn Şihâb ez-Zühri'dir.)¹⁰¹

Misda' Ebû Yahyâ el-Ensârî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, makbuldür.¹⁰²

Muhammed b. Abbâd: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Mekkelidir, tabiûndandır, sikadır.¹⁰³

Muhammed b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.¹⁰⁴

Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.¹⁰⁵

Muhammed b. Eş'as b. Kays: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, makbuldür. Sahabi olduğu söylentisi doğru değildir. 69 yılında vefat etmiştir¹⁰⁶

Muhammed b. Kays: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Küçük yaşta Hz. Peygamber'i (sav) gördüğü rivayet

⁹⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 342.

⁹⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 364.

¹⁰⁰ Bünyamin Erul, Mesruk b. Ecda', *DİA*, XXIX, ss. 336-337.

¹⁰¹ Halit Ünal,, Meymûn b. Mihrân, *DİA*, XXIX, 506.

¹⁰² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 381.

¹⁰³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 262.

¹⁰⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 278.

¹⁰⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 278.

¹⁰⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 215.

edilmiştir. Mürsel hadis rivayet etmiştir, sikadır.¹⁰⁷

Muhammed b. Münteşir: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.¹⁰⁸

Muhammed b. Sîrîn (İbn Sîrîn): Hz. Aişe'den 7 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, sebttir, mânâ ile rivayet etmemiştir. 110 yılında vefat edilmiştir.¹⁰⁹

Mûsâ b. Talhâ: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır, celildir.¹¹⁰

Mutarrif b. Abdullah: Hz. Aişe'den 14 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Çocuk yaşta iken Hz. Peygamber'in (sav) arkasında namaz kılmış ve ondan hadis rivayet etmiştir. Hadis rivayetinde meşhur bir kimsedir, sikadır. 95 yılında vefat etmiştir.¹¹¹

Muttalîb b. Abdullah b. Hanteb: Hz. Aişe'den 8 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabeden Mürsel hadis rivayet ettiği için hakkında ihtilaf edilmişse de ağırlıklı görüşe göre sikadır.¹¹²

Mücâhid b. Cebr: Hz. Aişe'den 18 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Mekke tefsir ekolünün önemli öncülerinden biri olarak kabul edilir. Pek çok sahabiden ilim almıştır. Tefsir ilmiyle ön plana çıkmış olmasına rağmen, hadis ve fıkıh ilimlerine de katkısı olmuştur. 103 yılında vefat etmiştir.¹¹³

Müslim b. Mihrak: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin mevasıdır, tabiündandır, makbûldür.¹¹⁴

Osman b. Nehik: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sadûktur.¹¹⁵

Rebia el- Cüraşi: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir.

¹⁰⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IX, 356.

¹⁰⁸ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V, 267.

¹⁰⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 255.

¹¹⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, III, 433.

¹¹¹ Yaşar Kandemir, "Mutarrif b. Abdullah", *DİA*, XXXI, 374 .

¹¹² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 386.

¹¹³ Muhammed Fatih Kesler, "*Mücâhid b. Cebr*", *DİA*, XXXI, ss. 442-443.

¹¹⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, III, 375.

¹¹⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 447.

Sikadır.¹¹⁶

Rufey' b. Mihrân (Ebû Âliye): Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramüdüdür, sikadır.¹¹⁷ 90 veya 93 yılında vefat etmiştir.¹¹⁸

Sâib b. Yezîd b. Saîd: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir, Hz. Peygamber'den (sav) ve bazı sahabilerden hadis rivayet etmiştir. 86, 88 veya 91 senesinde vefat etmiştir.¹¹⁹

Sa'd b. Hişâm: Hz. Aişe'den 35 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiüdüdür, sikadır.¹²⁰

Saîd b. Amr b. Saîd el-Âs: Hz. Aişe'den 7 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiünun küçüklerindedir, sikadır. 120'den sonra vefat etmiştir.¹²¹

Saîd b. Cübeyr: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hadis ve tefsir ilimlerine vakıf olmasıyla tanınmıştır. Hadisleri ezberlese de yazmaya önem verdiği yazı malzemesi bitirse avucuna veya ayakkabısına yazdığı rivayet edilmiştir. 94 yılında vefat etmiştir.¹²²

Saîd b. El-Âs: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hicretin ilk yılında dünyaya gelmiştir, sahabedendir. 59 yılında vefat etmiştir.¹²³

Saîd b. El-Müseyyeb: Hz. Aişe'den 10 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Medîneli 7 fakihden biridir. Ebû Hureyre'nin (ra) damadıdır. 94 yılında vefat etmiştir.¹²⁴

Saîd b. Yesâr: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir.

¹¹⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV, 229.

¹¹⁷ İbn Hibbân, *Age.*, III, ss. 253-255.

¹¹⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, I, 405.

¹¹⁹ Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, X, ss.194-195.

¹²⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 421.

¹²¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, II, 39.

¹²² Mehmet Efendioğlu, Saîd b. Cübeyr, *DİA*, XXXV, ss. 552-554.

¹²³ Ayhan Tekineş, Saîd b. Âs, *DİA*, XXXV, 549.

¹²⁴ Yaşar Kandemir, Saîd b. Müseyyeb, *DİA*, XXXV, 563.

Tabiündandır, sikadır¹²⁵

Salih b. Saîd: Hz. Aîşe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹²⁶

Sâlim b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb: Hz. Aîşe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiünun büyüklerindedir, meşhur 7 fakihden biridir, sikadır. Sahih görüşe göre 60'lı yılların sonunda vefat etmiştir.¹²⁷

Sâlim Sebelân (Sâlim b. Abdullah en-Nasrî): Hz. Aîşe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sadûktur. 110 yılında vefat etmiştir.¹²⁸

Sehl b. Ebû Hasme: Hz. Aîşe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabenin küçüklerindedir, hicretin üçüncü senesi dünyaya gelmiştir.¹²⁹

Seleme b. Süheyb (Ebû Huzeyfe): Hz. Aîşe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.¹³⁰

Süleyman b. Yesâr: Hz. Aîşe'den 3 hadîş rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in (sav) hanımlarından Meymûne validemizin azatlısıdır. Meşhur yedi fakihden biridir. 107 yılında vefat etmiştir.¹³¹

Sümâme b. Hezn el-Kuraşî: Hz. Aîşe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹³²

Şakîk b. Seleme (Ebû Vaîl): Hz. Aîşe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır.¹³³

Şu'be (Âmir b. Şerahbîl): Hz. Aîşe'den 11 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Abdullah b. Mes'ud'un önde gelen talebelerindedir.

¹²⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 47.

¹²⁶ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV 376.

¹²⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 7.

¹²⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 7.

¹²⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 85.

¹³⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 58.

¹³¹ Orhan Çeker, Süleyman b. Yesâr, *D'IA*, XXXVIII, ss. 109-110.

¹³² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, I, 201.

¹³³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, II, 119.

Tabiûnun en meşhur âlimlerindendir. 104 yılında vefat etmiştir.¹³⁴

Şurayh b. Hanîe b. Yezîd: Hz. Aişe'den 33 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramûndandır, sikadır.¹³⁵ 78 yılında vefat etmiştir.¹³⁶

Talha b. Abdullah b. Osman b. Abdullah b. Ma'mer: Hz. Aişe'den 11 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.¹³⁷

Talhâ b. Abdullah b. Avf: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Abdurrahman b Avf'ın (ra) yeğenidir. Fıkıh ve hadis ilmine katkıda bulunmuş âlim bir kimsedir. 97 yılında vefat etmiştir.¹³⁸

Tâvus b. Keysân el-Yemânî: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İbn Abbas'ın (ra) en meşhur talebelerindendir. 106 yılında vefat etmiştir.¹³⁹

Ubeyd b. Umeyr: Hz. Aişe'den 10 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber zamanında dünyaya gelmiştir. Tabiûnun büyüklerindendir, sikadır.¹⁴⁰

Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe: Hz. Aişe'den 15 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûnun büyüklerindendir, sikadır.¹⁴¹

Urve b. Muğire b. Şu'be: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır.¹⁴²

Yahyâ b. Abdurrahman: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, sikadır. 104 yılında vefat etmiştir.¹⁴³

¹³⁴ Yaşar Kandemir, Şa'bi, *DİA*, XXXVIII, ss. 217-218.

¹³⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 112.

¹³⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 301.

¹³⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 159.

¹³⁸ Cemal Ağırman, Talha b. Abdullah, *DİA*, XXXIX, 504.

¹³⁹ Abdullah Kahraman, Tâvus b. Keysân, *DİA*, XL, ss. 185-186.

¹⁴⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 421.

¹⁴¹ İbn Hibban, *Kitâbu's-Sikât*, V, 63.

¹⁴² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, III, 10.

¹⁴³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, IV, 92.

Yahyâ b. Cezzâr: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sadûktur, yaşlandığında hata yapmaya başlamıştır.¹⁴⁴

Yahyâ b. Ya'mer: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.¹⁴⁵

Yezîd b. Bâbenûs: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, makbûldür.¹⁴⁶

Yuhannes: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Medinelidir, tabiündandır, sikadır.¹⁴⁷

Yusuf b. Sa'd: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayet etmiştir. Basralıdır, tâbiündandır, sikadır.¹⁴⁸

Zekvân (Ebû Sâlih): Hz. Aişe' den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, sebtir. 101 yılında vefat etmiştir.¹⁴⁹

Zekvân (Ebû Amr Mevlâ Aişe): Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır sikadır.¹⁵⁰

Zirr b. Hubeyş: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhadramündandır, sikadır. 81, 82 veya 83 yılında vefat etmiştir.¹⁵¹

Zübeyr b. Abdullah b. Cud'an: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir.¹⁵²

Zübeyr b. Avvâm: Hz. Aişe'den 18 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir, Hz. Peygamber'e (sav) ilk iman eden kimselerdendir. 36 yılında vefat etmiştir.¹⁵³

¹⁴⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 70.

¹⁴⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 105.

¹⁴⁶ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 108.

¹⁴⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV 75.

¹⁴⁸ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 133.

¹⁴⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 385.

¹⁵⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 385.

¹⁵¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, I, 414.

¹⁵² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, I, 419.

¹⁵³ Mehmet Efendioğlu, Zübeyr b. Avvâm, *DİA*, XLIV, 522.

1.3-Mechul Olan Erkek Ravileri

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Aişe'den 7 meçhul ravi rivayette bulunmuştur. Bunlar şunlardır:

Abdullah b. Ma'kil b. Muharibî: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.¹⁵⁴

Ebû Hafsâ Mevlâ Aişe: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.¹⁵⁵

Ebû Halef Mevlâ Benî Cumah: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Mechulü'l- hâldir.¹⁵⁶

Ebû Saîd er-Rakâşî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhulü'l- hâldir.¹⁵⁷

Ebû Uzre: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, meçhuldür.¹⁵⁸

İbn Kurayd es-Sakafî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.¹⁵⁹

Lemîs: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.¹⁶⁰

1.4- Hz. Aişe'nin Munkatı' Senetlerdeki Ravileri

Hz. Aişe'den görünürde hadis nakledenler içinde 17 tanesi esasen Hz. Aişe'den hadis almamıştır. Hal böyle olunca bu rivayetlerin senedi munkatı' demektir. Hz. Aişe'den hadis almayan bu ravilerin isimleri şöyledir:

Abdulazîz b. Curayh: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Zayıftır, Hz. Aişe'den rivayetine itibar edilmez, ondan hadis işitmemiştir.¹⁶¹

¹⁵⁴ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 273.

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 208.

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 185.

¹⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 238.

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 466.

¹⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 153.

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLII, 66.

¹⁶¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 365.

Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir, Ümmü Gülsüm adlı hanım ravi atlanarak rivayet edilmiş olması muhtemeldir.¹⁶² Sikadır.¹⁶³

Abdurrahman b. Saîd b. Vehb: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Bu rivayet zayıftır; çünkü Hz. Aişe'yi idrâk etmemiştir.¹⁶⁴ Sikadır.¹⁶⁵

Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazn: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Ancak, Hz. Aişe'den hadis işittiğine dair bir bilgi zikredilmemiştir.¹⁶⁶

Ebû Kilâbe (Abdullah b. Zeyd el-Cermî): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır, çokça mürsel hadis rivayet etmiştir.¹⁶⁷ Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁶⁸

Ebû Ubeyd (Hâcib Süleymân): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır,¹⁶⁹ Hz. Aişe'yi idrâk etmemiştir.¹⁷⁰

Hudayr b. Kurayb (Ebu'z-Zahirî): Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Ancak, Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁷¹

Humeyd b. Helâl: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹⁷² Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁷³

İbrahim et-Teymî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin devrine yetişmemiştir; dolayısıyla ondan rivayeti mürseldir. 92 yılında vefat etmiştir.¹⁷⁴

Muhammed b. İbrahim et-Teymî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 43.

¹⁶³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 236.

¹⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 156.

¹⁶⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 322.

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 346.

¹⁶⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 211.

¹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 330.

¹⁶⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 232.

¹⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 112.

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 332.

¹⁷² İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV, 147.

¹⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, ss.177-178 .

¹⁷⁴ Selâhattin Polat, İbrâhim et-Teymî, *DİA*, XXI, 357.

tespit edilmiştir. Sikadır;¹⁷⁵ ancak söz konusu rivayetin senedinde Ebû Seleme b. Abdurrahman eksiktir. Kendisi Hz. Aişe'yi idrak etmemiştir.¹⁷⁶

Muhammed b. Sîrîn: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Çok kıymetli büyük bir âlimdir, sikadır. Mana ile hadis rivayet etmeyecek kadar hassastır.¹⁷⁷ Hz. Aişe'den rivayet ettiği söz konusu hadisin senedi ise munkatı'dır, kendisi Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁷⁸

Ömer b. Abdulazîz: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Ancak; bu rivayetler munkatı'dır. Ömer b. Abdulazîz, Hz. Aişe'yi idrak etmemiştir.¹⁷⁹

Sâlim b. Ebu'l-Ce'd: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, sikadır.¹⁸⁰ Ancak, Hz. Aişe'den yaptığı bu rivayetin senedi munkatı'dır, kendisi Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁸¹

Seddâd b. Abdullah (Ebû Ammâr): Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır, Mürsel hadis rivayet etmekle maruftur.¹⁸² Hz. Aişe'den rivayeti munkatı'dır.¹⁸³

Süleymân b. Mersed veya Mezyed: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayet etmiştir; ancak ondan hadis işittiğine dair bir bilgi mevcut değildir.¹⁸⁴

Velîd b. Abdurrahman el-Cüraşi: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹⁸⁵ Senette ismi Kuraşi olarak zikredilmiştir; ancak doğrusu Cüraşi'dir. Ayrıca, Hz. Aişe'yi idrak

¹⁷⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, III, 205.

¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 163.

¹⁷⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, III, 255.

¹⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 328.

¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 86.

¹⁸⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 5.

¹⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 168.

¹⁸² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, II, 108.

¹⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 171.

¹⁸⁴ Buhâri, *Târîhu'l-Kebîr*, Beyrut, 1986, IV, 39.

¹⁸⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 64.

etmemiştir.¹⁸⁶

Yahyâ b. Vassâb: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndan sonraki nesildendir, sikadır.¹⁸⁷ Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹⁸⁸

2-HZ. AİŞE'NİN HANIM RAVİLERİ

Hz. Aişe'nin 216 ravisinden 34'ü hanım ravilerden oluşmaktadır. Rivayet sayıları ise 245'tir. Biz bu ravileri tabakalarına göre sınıflandırdık ve meçhul olanları da ayrı bir başlık altında ele almayı tercih ettik.

2.1-Hz. Aişe'nin Sahabeden Olan Hanım Ravileri

Safiyye bt. Hâris: Hz. Aişe'den 4 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir.¹⁸⁹

Ümmü Abdurrahman bt. Uzeyne: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sahabedendir.¹⁹⁰

Zeyneb bt. Ümmü Seleme: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in (sav) üvey kızıdır.¹⁹¹

2.2-Hz. Aişe'nin Muhadramûndan Olan Hanım Ravileri

Tespitlerimize göre bu, bir kişidir.

Safiyye bt. Ebû Ubeyd: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İbn Ömer'in hanımıdır. Muhadramûndandır, sikadır.¹⁹²

2.3-Hz. Aişe'nin Tabiûndan Olan Hanım Ravileri

Aişe bt: Talhâ: Hz. Aişe'den 16 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin yeğenidir. (Ümmü Gülsüm'ün kızı) Arap tarihi, edebiyatı ve şiiri konusunda geniş bilgi sahibidir. Tabiûndandır,

¹⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 333.

¹⁸⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 103.

¹⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 518.

¹⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, IV, 422.

¹⁹⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, Beyrut, VIII, 256.

¹⁹¹ İbn Hacer, *Age.*, IV, 418.

¹⁹² Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 422.

sikadır.¹⁹³

Amre bt. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre: Hz. Aişe'den 86 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin hadisini en iyi bilenlerdendir, sikadır.¹⁹⁴ 106 yılında vafat etmiştir.¹⁹⁵

Cesre bt. Decâce: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹⁹⁶

Dikre bt. Ğâlib er-Rasibiyye: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabûndandır, sikadır.¹⁹⁷

Habbete bt. Muttalib: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Sikadır.¹⁹⁸

Hafsa bt. Abdurrahman: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabûndandır, sikadır.¹⁹⁹

Küreyme bt. Hemmâm: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, makbuldür.²⁰⁰

Mercâne: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Alkame b. Ebû Alkame'nın annesidir. Tabiûndandır, makbuldür.²⁰¹

Muâze bt. Abdullah el-Adeviyye: Hz. Aişe'den 46 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Kadınlarla bir ilim halkası olduğu anlaşılmaktadır. Sikadır, zâhid ve âbid bir kimsedir.²⁰²

Safiyye bt. İsmâ: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır.²⁰³ Sadece Hz. Aişe'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de sadece bir kişi rivayette bulunmuştur.²⁰⁴ Rivayeti

¹⁹³ A. Lütfi Kazancı, Aişe bint Talhâ b. Ubeydullah, *DİA*, II, ss. 206-207.

¹⁹⁴ İbn Hibban, *Kitâbu's-Sikât*, V, 288.

¹⁹⁵ Aydın, Abdullah, Amre bint Abdurrahman, *DİA*, III, ss. 95-96.

¹⁹⁶ İbn Hibban, *Kitâbu's-Sikât*, IV, 121.

¹⁹⁷ İbn Hibban, *Age.*, IV, 221.

¹⁹⁸ İbn Hibban, *Age.*, IV, 195.

¹⁹⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 410.

²⁰⁰ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV, 431.

²⁰¹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Age.*, IV 433.

²⁰² Aynur Uraler, Muâze el-Adeviyye, *DİA*, XXX, ss. 340-341.

²⁰³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnavûd, *Tahrîru't-Takribu't Tehzîb*, IV, 422.

²⁰⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XII, 382.

zayıftır.²⁰⁵

Safıyye bt. Şeybe: Hz. Aişe'den 32 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Buhâri'nin Sahih'inde, onun Hz. Peygamber'den (sav) semâına delalet eden bir rivayet mevcutsa da, bu ulema tarafından kabul görmemiştir. Tabiûnun sikaları arasında zikredilmektedir.²⁰⁶

Şumeyse: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiûndandır, makbuldür.²⁰⁷

Ümmü Gülsüm bt. Ebû Bekr: Hz. Aişe'den 13 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin kız kardeşidir. Sahabi olduğu iddia edilmişse de doğru değildir; çünkü o dünyaya gelmeden babası vefat etmiştir.²⁰⁸

Ünmü Zerre el-Medenî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hz. Aişe'nin mevlâsıdır. Tabiûndandır, makbuldür.²⁰⁹

2.4-Mechul Olan Hanım Ravileri

Âmine bt, Abdullah: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹⁰

Âmine el-Kayseyye: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹¹

Büheyre: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹²

Esmâ bt. Abdurrahman: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İbn Hibban onu Kitâbu's- Sikât'ında zikretmişse de; İbn Ebî Müleyke'den başka kimse ondan rivayette bulunmamıştır. Meçhuldür.²¹³

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 300.

²⁰⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XII, 381.

²⁰⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 421.

²⁰⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XII, 425.

²⁰⁹ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 442.

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 226.

²¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 493.

²¹² Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLII, 474.

²¹³ Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 403.

Küreybe bt. Muhammed: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹⁴

Müseyke: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹⁵

Sâibe Mevlâte Fakih b. el-Muğire: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Nafi' ondan rivayette tek kaldığından meçhul olduğu söylenmiştir,²¹⁶ ancak; İbn Hibbân Kitâbu's-Sikât'ında zikretmiştir.²¹⁷

Sümeyye: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹⁸

Tebâle bt. Yezîd el-Abseliyye: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²¹⁹

Umeyne: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²²⁰

Ümmü Bekr: Hz. Aişe'den 3 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²²¹

Ümmü Gülsüm bt. Amr b. Akrabe: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, Meçhulü'l-hâldir.²²²

Ümmü Hakîm: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, meçhuldür.²²³

Ümmü Muhammed: Hz. Aişe'den 6 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²²⁴

Ümmü Sâlim er-Rasibiyye: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit

²¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 176.

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLII, 471.

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 265.

²¹⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, IV, 351.

²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 7.

²¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 234.

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 212.

²²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 489.

²²² Beşar Avvâd Ma'rûf-Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 418.

²²³ Beşar Avvâd Ma'rûf-Şuayb el-Arnâvûd, *Age.*, IV, 458.

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLI, 232.

edilmiştir. Tabiündandır, meçhuldür.²²⁵

Verka' bt. Haram: Hz. Aişe'den 2 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Meçhuldür.²²⁶

Zeyneb es-Sehmiyye: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Tabiündandır, meçhülül-hâldir.²²⁷

3- HZ. AİŞE'NİN MÜPHEM RAVİLERİ

Müphem raviler genelde "Ümmihi, imreatihi, hâlihi, ammetihi, recul" şeklindeki lafızlarla varid olmuştur. Tespit edebildiğimiz örnekleri şunlardır:

Ali b. Zeyd an Ümmihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Ali b. Zeyd zayıf, annesi meçhuldür.

Ebân b. Sem'an an Ümmihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Annesinin kim olduğu meçhuldür.²²⁸

Hasan b. Muhammed an İmraetihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Hasan b. Muhammed'in hangi hanımı olduğu müphemdir.²²⁹

İsâ b. Abdurrahman es-Sülemî an Ümmihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. İsâ b. Abdurrahman'ın annesine herhangi bir kaynakta rastlanmamıştır.²³⁰

Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân an Ümmühî: Hz. Aişe'den 5 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Annesinin kim olduğu meçhuldür.²³¹

Muhammed b. es-Sâib an Ümmihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Muhammed'in annesi meçhuldür.²³²

Şehr b. Haşveb an Hâlihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit

²²⁵ Beşar Avvâd Ma'rûf-Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 443.

²²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 258.

²²⁷ Beşar Avvâd Ma'rûf-Şuayb el-Arnâvûd, *Tahrîru't-Takrîbu't Tehzîb*, IV, 417.

²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 258.

²²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 161.

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 326.

²³¹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 504.

²³² Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 38.

edilmiştir. Dayısı müphemdir.²³³

Umâre b. Umeyr an Ümmihî ve an Ammetihî: Hz. Aişe'den annesinin 2 teyzesinin 4 rivayeti tespit edilmiştir. İkisinin de kim oldukları hakkında bir bilgi mevcut değildir.²³⁴

Yezîd b. Yezîd an İmraetihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Yezîd meçhuldür.²³⁵

Yusuf b. Mahîke an Ümmihî: Hz. Aişe'den 1 hadis rivayeti tespit edilmiştir. Yusuf'un annesinin kim olduğu meçhuldür.²³⁶

Bunların dışında; 3 senette racul,²³⁷ 2 senette şeyh min Benî Suvâe,²³⁸ 1 senette racul min Benî Suvâe,²³⁹ 1 senette racul min Kureyş,²⁴⁰ 2 senette insan,²⁴¹ 1 senette 5 kadın,²⁴² ifadeleri Hz. Aişe'nin ravisi olarak geçmiştir.

Değerlendirme

Buraya kadar tespit ettiğimiz ravilerle ilgili kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, Hz. Aişe'nin ravilerine bakıldığında şeklen 216 ravisi olduğu görülmektedir. Munkatı' rivayetlerdeki 17 raviyi, aslında hadisi ondan değil başkasından iştmiş olduğundan; müphem olan 16 raviyi de kimliği belirsiz olduğundan değerlendirme dışında tutacak olursak geriye 183 ravi kalmaktadır. Bu ravilerin 166'sı erkek, 34'ü hanımdır. Ravileri sayısal olarak değerlendirdiğimizde şu tablolar karşımıza çıkmaktadır:

Tabakalarına göre raviler:

	Erkek Raviler	Hanım Raviler
--	---------------	---------------

²³³ Ahmed b. Hanbel, Age., XLI, 272.

²³⁴ Ahmed b. Hanbel, Age., XL, 34.

²³⁵ Ahmed b. Hanbel, Age., XLII, 123.

²³⁶ Ahmed b. Hanbel, Age., XLII, 349.

²³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 17; XLII, 251; XLII, 293.

²³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 50; XL, 474.

²³⁹ Ahmed b. Hanbel, Age., XLII, 112.

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, Age., XLIII, 151.

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, Age., XLI, 203; XL, 327.

²⁴² Ahmed b. Hanbel, Age., XLI, 193.

Sahabeden Olanlar	21	3
Muhadramündan Olanlar	23	1
Tabiündan Olanlar	105	30

Cerh-ta'dil durumlarına göre raviler:²⁴³

	Erkek Raviler	Hanım Raviler
Sika Olanlar	104	10
Sadûk-Makbul Olanlar	15	4
Zayıf Olanlar	1	1
Metruk Olanlar	1	-
Meçhul Olanlar	7	16

Bu tablolara bakıldığında şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

- Hz. Aişe sahabe de dâhil olmak üzere dönemindeki herkes için ilim kaynağı olmuştur. Nitekim kendisinden hadis rivayet eden sahabilerin sayısı azımsanamaz.
- Ravilerin cerh-ta'dil durumlarına bakıldığında, sika ravilerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Bu değerlendirme yapılırken ravilerin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden derlendiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle sahih hadisleri derleyen ve ravi değerlendirmesi bakımından çok yüksek standartları esas alan bir eser olmamasına rağmen, ravilerin genel durumunun parlak olduğu gözlemlenebilir.

²⁴³ Sahabe cerh-ta'dil değerlendirmesine tabi tutulmadığından bu tabloda onlara yer verilmemiştir.

- Hanım ve erkek raviler kıyaslanacak olursa; hanımların hadis rivayeti açısından erkeklerden geride kaldığı anlaşılmaktadır. 166 erkek raviden sadece 7'si meçhul iken 34 hanım ravinin yarıya yakını tanınmamaktadır. Bu durumun, hanımların genel olarak ilmî gayrete sahip olmamasından mı; erkeklerin ilmi sahadaki baskınlıkları dolayısıyla hanım âlimlere pek kıymet verilmemesinden mi kaynaklandığı yoksa başka sosyolojik sebepleri mi olduğu müstakil olarak araştırılmaya muhtaç bir meseledir. Rivayetlere de bakılırsa, daha ziyade hanımlarla ilgili meseleleri bile Hz. Aişe'ye soran kimselerin erkek olduğu görülmektedir.

Rivayet sayısı bakımından incelenecek olursa; Hz. Aişe'den nakledilen 1797 rivayetten müphem ravilere ait olan 27 rivayet çıkarılınca geriye kalan 1770 rivayete bakacak olursak şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

	Erkek Raviler	Hanım Raviler
Sahabi	95	6
Sika	1330	203
Sadük-Makbül	65	13
Zayıf	2	1
Metruk	1	-
Meçhul	10	22
Munkatı'	22	-

Rivayet tablosunu değerlendirecek olursak:

- 1770 rivayetin 1634'ü ya bir sahabiden ya da sika bir raviden nakledilmiş, 78'i ise saduk bir raviden nakledilmiştir. Munkatı' senetlerle beraber meçhul, metruk ve zayıf ravilerin rivayetlerinin sayısı ise sadece 58'dir. Bu durumda rivayetlerin

durumu ravilerin durumundan da parlak görünmektedir. Sika veya saduk olmayan ravilerin rivayet sayısı 1-2 ile sınırlı kalmıştır.

- Hanım ravilerin rivayetlerine bakıldığında, her ne kadar meçhul hanım ravi sayısı sika olanlardan fazla ise de sikaların rivayetlerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. 34 hanım raviden 16'sı meçhul iken; sika olan 10 ravinin rivayet sayısı 203, meçhul olanların rivayet sayısı ise sadece 22'dir.

- Sahabenin Hz. Aişe'den rivayetine bakıldığında, azımsanamayacak bir rakam ortaya çıkmaktadır. Toplamda 24 sahabe Hz. Aişe'den 101 hadis rivayet etmişlerdir. Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf -ki çokça hadis rivayet etmekten kaçındığı rivayet edilir- gibi sahabenin büyüklerinden olan kimselerin Hz. Aişe'den, pek çok ravisinden fazla hadis nakletmiş olmaları dikkat çekmektedir.

Hz. Aişe'nin 216 ravisine bakıldığında, ondan hadis rivayet etme konusunda bazı ravilerin daha ön planda olduğu görülecektir. Bu kimselere Hz. Aişe'nin gerçek talebeleri diyebiliriz. Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, Esved b. Yezid, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Mesruk b. Ecda', Amre bt. Abdurrahman Hz. Aişe'den en çok hadis rivayet eden kimselerdir. Bunların bir kısmı Hz. Aişe'nin hane halkındandır ve onunla çokça vakit geçirmişlerdir. Rivayet sayılarına baktığımızda mahremi olan 8 ravinin rivayetlerin 906'sının sahibi olduğu görülmektedir. Ancak sadece onun hanesinde olmak değil, ilmî bir merak ve beceri sahibi olmak da kuşkusuz bu tablonun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Çünkü Hz. Aişe'den çokça hadis rivayet eden kimselerin genel anlamda rivayetlerine bakılacak olursa başka sahabilerden de hadis almaya istiyaklı oldukları anlaşılacaktır.

Tabiünün büyüklerinin ve meşhur âlimlerinin Hz. Aişe'den hadis aldıkları da anlaşılmaktadır. Mesrûk, Şa'bi, Tâvûs, İkrime, Atâ bunlardan bazılarıdır. Bu âlimlerin farklı ekolleri ve ilimleri temsil ettikleri göz önünde bulundurulursa, ilim tarihimizde Hz. Aişe'nin ne kadar önemli bir yeri olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

B. HZ. AİŞE'NİN RİVAYET METODU

Hz. Aîşe, Hz. Ebû Bekir'in kızı olması hasebiyle çocukluğundan beri İslam anlayışıyla hemhâl olmuştur. Ayrıca genç yaşta Hz. Peygamber'le (sav) hayatını paylaşmıştır. 18 yaşında Peygamber Efendimiz'i (sav) kaybeden Hz. Aîşe, onun vefatından sonra 47 yıl daha yaşamıştır. Zihninin en verimli ve berrak zamanlarında vaktini Hz. Peygamber (sav) ile geçirmesi ve onun vefatından sonra tüm bu ilmi aktaracak kadar uzun bir süre yaşamış olması dolayısıyla o, hadis ve fıkıh ilimlerinin en önemli kaynaklarından biri olmuştur.

Hz. Aîşe'nin ilme yatkınlığı, merakı ve bu konudaki azmi herkesin malumudur. Hz. Peygamber'in vefatından sonra yaşadığı uzun ömrü boyunca Hz. Aîşe, sahip olduğu ilmi aktarmaya özen göstermiştir. Pek çok bölgeden insanlar onun huzuruna girerek din ve dünyalarıyla ilgili sorularını sormuşlardır.

Hz. Aîşe, muksirûnun dördüncüsüdür ve 2210 hadis rivayet etmiştir.²⁴⁴ Hz. Aîşe'nin rivayetlerine bakıldığında her biri için bir rivayet sebebi bulmak mümkün değilse de; ravilerin hadisin rivayet edildiği ortamdan bahsettiği rivayetleri inceleyerek birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür. Şüphesiz Hz. Aîşe hiçbir sebep olmadan, sırf ilmi gelecek nesillere aktarmak için de hadis rivayet etmiştir. Urve b. Zübeyr'in naklettiği altı yüz küsür rivayetin tümünün yeri geldiği için Hz. Aîşe tarafından rivayet edildiğini söyleyemeyiz.

Biz rivayetlerin giriş kısımlarında Hz. Aîşe ile hadisin ravisi arasında geçen diyaloglara bakarak Hz. Aîşe'nin hadis rivayet metoduyla ilgili ipuçları yakalamaya çalıştık. Bunları şu başlıklar altında ele almak mümkündür:

2.1-Sorulan Sorulara Cevap Vermek İçin Hadis Rivayet etmesi

Hz. Aîşe'ye insanlar muhtelif konularda (ibadetlerini nasıl

²⁴⁴ Mustafa Fayda, *Âişe, DİA*, II, ss. 201-205.

yapmaları gerektiği,²⁴⁵ günlük yaşantılarında nasıl davranmaları gerektiği,²⁴⁶ Kur'an ayetlerinin nasıl anlaşılacağı, Allah'a nasıl dua etmeleri gerektiği²⁴⁷ vb.) sorular sormuşlardır. Bu sorular, bazen direk Hz. Peygamber'in (sav) uygulamasını öğrenmeye bazen de, Hz. Aişe Validemiz'in görüşünü almaya yönelik olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in (sav) özel hayatını, aile içi ilişkileri ve hanımlara özel hususları en iyi bilen kişi olduğundan; hanım olsun erkek olsun insanlar ona bu hususlarda sorular yöneltmişlerdir. Erkek raviler sorularını sorarken utanmış, birden çok ravi varsa bazen arkadaşı diğerini bu tarz sorular sormaması konusunda uyarmıştır. Hz. Aişe vâlidemiz, böyle durumlarla karşılaştığında muhatabını rahatlatmış, kendisinin Müminlerin annesi olduğunu hatırlatmıştır. Utanma duygusunu ilmin önüne geçirmemiş, belki de sadece kendisinden öğrenilecek hüküm ve edepi aktarmaktan geri durmamıştır.²⁴⁸

Hz. Aişe'ye yöneltilen soruları şu başlıklar altında inceleyerek birkaç örnek verecek olursak:

2.1.1-Fıkhî Sorular

Hz. Aişe'ye sorulan fıkhî soruların içeriği ağırlıklı olarak namaz, oruç, Kur'an kıraati ve gusül konularıyla ve bu ibadetlerin hangi vakitte nasıl yapılması gerektiğiyle ilgilidir.

Yezîd b. Bâbenûs şöyle anlatmıştır: Bir arkadaşım ve ben Hz. Aişe'ye gittik, ondan izin istedik. Bize minder verdi, perdeyi kendisine çekti. Arkadaşım: "Ey Müminlerin annesi, irâk hakkında ne dersin?" dedi. Hz. Aişe: "Irâk nedir?" diye sordu. Arkadaşımın omuzuna vurdum. Hz. Aişe: "Bırak, arkadaşına

²⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 16,17, 19, 79, 127, 129, 133, 145, 192, 223, 249, 320; XL, 141, 239, 258, 260, 351, 391, 401, 474, 490, 503, 509; XLI, 54, 95, 152, 173, 176, 199, 207, 244, 253, 294, 300, 316, 322, 369, 380, 420, 424, 428; XLII, 8, 37, 44, 51, 60, 72, 81, 82, 127, 21, 237, 237, 357, 519.

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 51, 131, 136, 199, 250; XL, 125; XLI, 148, 269, 308, 316, 354; XLII, 37, 66, 76, 183.

²⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 217.

²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 16,34,320; XLI, 198,464.

eziyet ettin! Irâk nedir, hayız mı? Allah'ın hayız hakkında ne buyurduğunu söyleyin.” dedi ve Rasulullah'tan (sav) rivayet etti.²⁴⁹

Mücâhid'in rivayet ettiğine göre; Sâib, Hz. Aişe'ye: “Ben ancak oturarak namaz kılabilirim, bu konudaki görüşün nasıldır?” diye sordu.²⁵⁰

Muâze: Hz. Aişe'ye “ Hayızlı kadın neden orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor?” diye sordum. Bana: “Sen Harûri misin?” dedi. Ben. “Değilim ama soruyorum.” dedim ve Hz. Aişe peygamber Efendimiz'den (sav) hadis rivayet etti.²⁵¹

Amr b. Saîd el- Âs şöyle rivayet etmiştir: Hz. Aişe'ye; “Ey müminlerin annesi, bu ayın 29 gün olduğu söyleniyor.” denildi. Hz. Aişe; “Bunda garipseyeceğiniz ne var? Ben Rasulullah'la beraberken 30 günden çok 29 gün oruç tuttum.” dedi.²⁵²

2.1.2-Rasulullah'ın (sav) Günlük Yaşantısıyla İlgili Sorular

İnsanlar, doğal olarak, Hz. Peygamber'in (sav) günlük hayatında nasıl davrandığını da merak etmişlerdir. Rasulullah'ın (sav) eve girip çıkarken ne yaptığı, ailesiyle geçiminin nasıl olduğu vb. konularda sorular sormuşlardır.

Ubeydullah b. Abdullah, Hz. Aişe'nin yanına girdiğini ve “Bana Rasulullah'ın (sav) hastalığını anlatır mısınız?” dediğini rivayet etmiştir.

Şurayh b. Hanîe, Hz. Aişe'ye Rasulullah'ın evden çıkarken ne yaptığını sordu.

Hanîe b. Yezîd, Hz. Aişe'ye Hz. Peygamber'in (sav) şiir okuyup okumadığını sordu.²⁵³

Mesruk, Hz. Aişe'ye; “Rasulullah eve girdiğinde bir şey söyler

²⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 34.

²⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 77.

²⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 105; XL, 39; XLII, 337.

²⁵² Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLI, 64; XLI, 142.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 51.

miydi?” diye sordu.²⁵⁴

2.1.3-Rasulullah’ın Amelleriyle İlgili Sorulan Sorular

Burada kastedilen Hz. Peygamber’in (sav) farz ibadetlerin dışında yatığı nafile ibadetlerin neler olduğu veya bu ibadetleri nasıl yerine getirdiğidir.

Sa’d b. Hişâm, Müminlerin annesi Hz. Aişe’ye: “Rasulullah’ın (sav) gece namazı nasıldı?” diye sorduğunu nakletmiştir.²⁵⁵

Alkame şöyle rivayet etti: Hz. Aişe’ye; “Rasulullah’ın (sav) herhangi bir güne tahsis ettiği ameli var mıydı?” diye sordum.²⁵⁶

Abdullah b. Şakık, Hz. Aişe’ye Rasulullah’ın (sav) nafile namazını sordu.²⁵⁷

2.1.4-Ayetlerin Tefsiriyle İlgili Sorulan Sorular

Hz. Aişe’ye birtakım ayetlerin nasıl anlaşılması gerektiğiyle ilgili sorular da sorulmuştur. Konuyla ilgili Müsned’de rastladığımız örnekler aşağıdakilerle sınırlıdır. Şunu da belirtmek gerekir ki; Ali b. Zeyd’in annesinden yapılan rivayet zayıftır.

Urve, Hz. Aişe’ye, ‘Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah’ın koyduğu nişanlardır. Kim Beytullah’ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde bir sakınca yoktur.’²⁵⁸ ayeti hakkında görüşün nedir? dediğini rivayet etmiştir..²⁵⁹

Ali b. Zeyd’in annesi şöyle rivayet etmiştir: Hz. Aişe’ye, “İçinizdekileri gizleseniz de, açığa vursanız da Allah sizi hesaba çekecektir.”²⁶⁰ ve “Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür.”²⁶¹ ayetlerini sordu. Hz. Aişe: “ Onları Rasulullah’a (sav) sormuştum.” dedi ve Rasulullah’dan (sav) rivayet etti.²⁶²

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XL, 321.

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 130.

²⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 391; XL, 326.

²⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 18.

²⁵⁸ Bakara 2/158.

²⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 78.

²⁶⁰ Bakara 2/280.

²⁶¹ Nisâ 4/123.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 29.

Mesruk şöyle anlatmıştır: Hz. Aişe'nin yanındaydım; “Allah, ‘Andolsun ki onu apaçık, ufukta görmüştür.’²⁶³ ‘Andolsun onu bir defa daha görmüştü.’²⁶⁴ buyurmadı mı?” dedim. O da “Bu soruyu Rasulullah’a (sav) soranların ilki benim” dedi ve rivayet etti.

2.2-Hatalı Davranışı Düzeltmek İçin Hadis Rivayet Etmesi

Hz. Aişe hatalı bir davranışla karşılaştığında, kendisinden rica edilmese de durumu düzelterek bir hadis rivayet etmiştir.

Muhammed b. Sîrîn'in anlattığına göre: Hz. Aişe, Ümmü Talhâ'nın evine geldi. Kızlarının başı açık namaz kıldığını gördü. Hz. Aişe: “Kızlarının bulûğ çağına geldiğini görüyorum. Kızların herhangi biri bulûğa erdiğinde başı açık namaz kılmasın...” dedi ve rivayet etti.²⁶⁵

Sâlim Sebelân; “Hz. Aişe ile birlikte Mekke'ye gittik. Ebû Yahya et-Teymî de çıkıyordu, ona namaz kıldıracaktı. Abdurrahman b. Ebû Bekr'in abdesti baştan savma aldığını fark ettik. Hz. Aişe ona: ‘Ey Abdurrahman, abdesti düzgün bir şekilde al.’dedi ve hadis rivayet etti.” şeklinde şahit olduğu olayı nakletmiştir.²⁶⁶

Muttalib b. Abdullah b. Hanteb'den nakledildiğine göre: Abdullah b. Âmir Hz. Aişe'ye nafaka ve elbise gönderdi. Hz. Aişe onun elçisine: “Oğlum, ben bunları kabul edemem.” dedi. O çıkınca: “Onu geri getirin.” dedi ve geri getirilince Hz. Aişe: “Rasulullah'ın bana söylediği bir şeyi hatırladım...” dedi ve aklına gelen hadisi rivayet etti.²⁶⁷

2.3-Hatalı Rivayeti Düzeltmek İçin Hadis Rivayet Etmesi

Peygamber Efendimiz'in (sav) hadislerini en iyi bilen kimselerden olması sebebiyle, insanlar işittikleri rivayetleri tashih etmek için Hz. Aişe'nin ilmine başvurmuşlardır. Hz. Aişe Vâlidemiz bu rivayetleri düzeltmiştir. Bu şekilde rivayetlerin

²⁶³ Tekvir 81/23

²⁶⁴ Necm 53/13

²⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 145; XLI, 189

²⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 277; XL, 139; XLI, 317

²⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 272

tashih ettirilmesi, hem hadis ilmi açısından hem de Hz. Aişe'nin hadis ilmindeki yeri açısından önemli ve değerlendirmeye değer bir meseledir. Hem bu rivayetleri derleyen hem de bunların değerlendirmesini yapan ilmi eserler mevcuttur.²⁶⁸ Konuyla ilgili birkaç örnek şu şekildedir.

Ebû Bekr b. Abdurrahman, Mervan'a, Ebû Hureyre'nin (ra), Rasulullah'tan (sav): "Kim cünüp olduğu halde sabahlarsa o gün oruç tutmasın." şeklinde rivayet ettiği haberi ulaştığını, Mervan'ın, Abdurrahman'ı bunu sorması için Hz. Aişe'ye gönderdiğini, Hz. Aişe'ye (ra) bu rivayeti bildirince Hz. Aişe'nin Rasulullah'tan (sav) rivayet ederek hatayı düzelttiğini nakletmiştir.²⁶⁹

Ebû Hasan el-A'rec'den nakledildiğine göre: Benî Âmir'den iki adam Hz. Aişe'nin yanına girdi, Hz. Aişe'ye, Ebû Hureyre'nin (ra) Rasulullah'tan (sav): "Evde, kadında ve atta uğursuzluk vardır." diye naklettiğini haber verdiler. Hz. Aişe sinirlendi, kızdı ve şöyle söyledi: "Furkan'ı Muhammed'e (sav) gönderene yemin ederim ki O (sav): 'Cahiliye ehli bunları uğursuz sayardı.' dedi."²⁷⁰

Esved b. Yezîd şöyle nakletmiştir: Bazı kimselerin; "Köpek, eşek ve kadın namazı bozar." dediği Hz. Aişe'ye ulaştı. Hz. Aişe: "Bizi köpekle ve eşekle denk mi görüyorlar! Bazen Rasulullah (sav) ban kendisiyle kible arasında yatakta yatıyor olduğum halde gece namazı kılardı." dedi.²⁷¹

2.4-Hatalı Fetvayı Düzeltmek İçin Hadis Rivayet etmesi

Hz. Aişe Peygamber Efendimiz (sav) zamanındaki uygulamaya aykırı bir fetva verildiğini işittiğinde bunu düzeltme ihtiyacı hissetmiş ve doğrusunu bildirmiştir.

Ubeyd b. Umeyr şöyle anlatmıştır: Hz. Aişe'ye Abdullah b. Amr'ın (ra) kadınlara gusleırken saçlarını çözmelerini emrettiği

²⁶⁸ Bk. Bedreddin ez-Zerkeşi, *el-İcâbe li- İrâdi Me'stedrekethu Aişe ale's-Sahâbe*, nşr. Saïd el-Efgânî, Beyrut, 1970; Suyûtî, *Aynu'l-İsâbe fi'stidrâki Aişe ale's-Sahâbe*, Dimeşk, 1983

²⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 14; XLIII, 197; XLIII, 390; XLII, 327

²⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XLIII, 158; XLII, 88

²⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Age.*, XL, 173

haberi ulaştı. Hz. Aişe; “İbn Amr’a hayret ediyorum! Kadınlara guslettiklerinde saçlarını çözmelerini emrediyor de traş olmalarını da mı emrediyor! Ben ve Rasulullah (sav) bir kabdan yıkanıyorduk da, ben sadece başıma üç kez su döküyordum.” dedi.²⁷²

2.5-Tavsiyede Bulunmak İçin Hadis Rivayet Etmesi

Sünnete aykırı bir davranışla karşılaştığında Hz. Aişe, bu davranışla ilgili Peygamber Efendimiz’in (sav) uygulama ve tavsiyesini naklederek, muhatabını yanlış davranıştan sakındırmıştır.

Hz. Aişe Medine’nin kıssacısı İbn Ebi’s-Sâib’e: “Ya o kadınlarla bana tâbi olursunuz, ya da seninle savaşırım.” dedi. O:“ O kadınlar kim? Ben sana tâbi olacağım ey müminlerin annesi.” dedi. Hz. Aişe: “Secili dua etmekten sakın.” dedi ve Rasulullah (sav)’den rivayet etti.²⁷³

Atâ b. Ebî Rabâh’tan nakledildiğine göre: Hıms ehlinden kadınlar Hz. Aişe’nin yanına geldiler. Hz. Aişe onlara: “Sizin hamamlara giden kadınlardan olduğunuzu zannediyorum.” dedi. Kadınlar: “Biz bunu yapıyoruz.” dediler. Hz. Aişe Rasulullah’tan şöyle rivayet etti...²⁷⁴

Ebû Seleme b. Abdurrahman, Hz. Aişe’nin yanına girdi. Bir arazi konusunda anlaşmazlığı vardı. Hz. Aişe: “Ey Ebû Seleme o yerden sakın.” dedi ve konuyla ilgili hadis rivayet etti.²⁷⁵

Değerlendirme

Hz. Aişe’den nakledilen rivayetler incelendiğinde, onun hem fikhî anlamda hem de Hz. Peygamber’in (sav) hayatını öğrenme anlamında önemli bir başvuru merkezi olduğu anlaşılacaktır. Hadis ve sünnetle ilgili merak ettiği bir meselesi olanlar ona sormuş ve müşküllerini halletmişlerdir. Peygamber’in (sav) hadislerini en iyi onun bileceği düşünülmüş olmalı ki, hatalı

²⁷² Ahmed b. Hanbel, Age., XL, 190.

²⁷³ Ahmed b. Hanbel, Age., XLIII, 19.

²⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, Age., XLIII, 329.

²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, Age., XL, 312.

olabileceği düşünölen rivayetler ona sunulmuş ve aslı öğrenilmek istenmiştir. Mervan'ın bir rivayetin doğru mu yoksa hatalı mı olduğunu anlamak için Hz. Aişe'ye elçi göndermesi çarpıcı bir örnektir.

Zerkeşî, Hz. Aişe'nin istidrâklerini incelediği eserinde, Hz. Aişe'nin düzelttiği 30 rivayet ve 15 fetvaya yer vermiştir.²⁷⁶ Biz Müsned'de mükerrerler dışında Hz. Aişe'nin düzelttiği 3 hadis'e ve 1 fetvaya rastlayabildik.

Hz. Aişe'nin ravileri ve rivayetleri birlikte değerlendirildiğinde, pek çok ravinin farklı beldelerden olduğu ve sadece bir veya iki hadis rivayet ettiği görülür. Bunun sebebi insanların Medine'deyken veya Mekke'de hac ibadetini yerine getirdiği sırada onun beldesine uğramışlarsa, kendisini ziyaret etmeleri ve soruları varsa sormaları, yok ise bir hadis olsun ondan öğrenme gayretleridir.

Hz. Aişe kendisine soru sorulmasa da, bir hata gördüğünde göz yummamış ve hata işlediğini düşündüğü insanların davranışlarını hadis rivayet ederek, Peygamberî ölçülere uygun şekilde düzeltme gayretinde olmuştur. Huzuruna giren biri yanından ayrıldıktan sonra bile aklına bir hadis geldiğini belirterek onu geri çağırılmış ve hadis rivayet etmiştir.

Kendi düşüncesinin sorulduğu durumlarda bile, Hz. Aişe'nin hadis rivayet ederek sorulara cevap vermesi dikkat çekicidir. Hz. Aişe'nin sınırlı sayıdaki rivayetini incelediğimizden dolayı bu konuda kesin bir kanaat belirtmemiz mümkün olmamakla beraber, incelediğimiz rivayetler içerisinde Hz. Aişe'nin kendi fikrine göre cevap verdiği bir rivayete rastlamadık. Hz. Aişe'nin fakih olması hadisi iyi bilmesi ve Peygamberî anlayışa vakıf olmasından ileri gelmektedir diyebiliriz.

Ayrıca kendisinden ilim almaya gelen misafirlerini iyi ağırlamış ve rahat ettirmiştir. Hz. Aişe'nin kendilerine minder verdiğini, onun evinde minderlere yaslanarak oturduğunu nakleden raviler

²⁷⁶ Bedreddin ez-Zerkeşî, *Hz. Aişe'nin Sahabe'ye Yönelttiği Eleştiriler*, nşr. Bünyamin Erul, Ankara: Otto, 2012

olmuştur. Hz. Aişe'nin ziyaret edildiği sırada kendisi ile huzuruna gelen kişi arasına perde çektiğine dair rivayetler de mevcuttur. Hz. Aişe'den hadis rivayet eden bazı kimseler, ona utanacakları bir soru sormak istediklerinde, Hz. Aişe'nin kendilerine: "Çekinmeyin, ben sizin anneniz sayılıyım." dediğini de nakletmişlerdir.

SONUÇ

Hz. Aişe'nin ravilerine bakıldığında bulunduğu devirde yaşamış olan sahabe, muhadramûn ve tabiûndan oluşan üç tabakadan pek çok kıymetli kimsenin onun ilminden faydalandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca pek çok ayrı beldeden insanlar da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Bu ravilerin büyük çoğunluğu hadis nakletme ehliyetine sahip güvenilir kimselerdir. Bir kısmı da tabiûnun tanınmış büyük âlimlerindedir.

Rivayetlere bakıldığında ise; Hz. Aişe'nin, Peygamber Efendimiz'in ibadetinden yaşantısına kadar pek çok soruya muhatap olduğu ve bu konularda ümmeti aydınlattığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında insanların kendisine danışmasını beklemeden de, gördüğü hataları nebevî ölçülere göre düzeltmeye gayret etmesi; bize göre onun peygamber sünnetine verdiği önemi göstermektedir. Şüphesiz o, nebevî ölçülerin ve nebevî anlayışın, kısaca sünnetin aktarılmasında bu ümmet için en önemli şahsiyetlerden biridir.

KAYNAKÇA

- Ağırman, Cemal, "Talha b. Abdullah", *DİA*, XXXIX
- Ağırman, Mustafa, "Hâris b. Hişam", *DİA*, XVI
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvûd, Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 2001
- Akyüz, Vecdi, "Abdurrahman b. Utbe", *DİA*, I
- Apak, Adem, "Muhammed b. Ebû Bekr es-Siddîk", *DİA*, XXX
- Aras, M. Özgü, "Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderûs", *DİA*, X
- Âşık, Nevzat, "Abdullah b. Şeddâd", *DİA*, I
- Aydınlı, Abdullah, "Amre bint Abdurrahman", *DİA*, III
- Başaran, Selman, "Ebû Bekir b. Hazm", *DİA*, X
- Beşar Avvâd Ma'rûf, Şuayb el- Arnâvûd, Tahrîru't- Takribu't Tehzîb, Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 1997
- Buhâri, Târîhu'l-Kebîr, Beyrut, 1986
- Cerrahoğlu, İsmail, "Atâ b. Ebû Rebâh", *DİA*, IV
- Çakan, İsmail L., "Bekîr b. Abdullah el-Müzenî", *DİA*, V
- , "Ebû Osman en-Nehdî", *DİA*, X
- Çeker, Orhan, "Süleyman b. Yesâr", *DİA*, XXXVIII
- Çubukçu, Asri, "Hâris b. Nevfel". *DİA*, XVI
- Efendioğlu, Mehmet, "Saîd b. Cübeyr", *DİA*, XXXV
- , "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV
- Erul, Bünyamin, "Mesruk b. Ecda", *DİA*, XXIX
- Fayda, Mustafa, "Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Siddîk", *DİA*, I
- , "Âişe", *DİA*, II
- , "Âmir b. Rebîa", *DİA*, III

Fıġlalı, Ethem Ruhi, "Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye", *DİA*, XVI

İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahabe*, Beyrut, ts.

-----,- *Tehzîbu't-Tehzîb*, thk: Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrut: Dâru'l- Kitabu'l- İlmiyye, 1994

İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, Beyrut: Daru'l- Fikr, 1973

Kahraman, Abdullah, "Tâvûs b. Keysân", *DİA*, XL

Kandemir, Yaşar, "Abdullah b. Hâris el-Haşimi", *DİA*, I

-----, "Abdullah b. Ömer b. Hattâb", *DİA*, I

-----, "Alkame b. Vakkas", *DİA*, II

-----, "Amr b. Meymûn", *DİA*, III

-----, "Câbir b. Abdullah", *DİA*, VI

-----, "Ebû Hureyre", *DİA*, X

-----, "Mutarrif b. Abdullah", *DİA*, XXXI

-----, "Saîd b. Müseyyeb", *DİA*, XXXV

-----, "Şa'bi", *DİA*, XXXVIII

Kazancı, A. Lütfi, "Âişe bint Talhâ b. Ubeydullah", *DİA*, II

Kesler, Muhammed Fatih, "Mücâhid b. Cebr", *DİA*, XXXI

Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 1983

Önkal, Ahmet, "Abdurrahman b. Avf", *DİA*, I

Özel, Ahmet, "Alkame b. Kays", *DİA*, II

Polat, Selahaddin, "Abdurrahman b. Hâris", *DİA*, I

-----, "İbrâhim et-Teymî", *DİA*, XXI

Suyûtî, *Aynu'l- İsâbe fî'stidrâki Aişe ale's- Sahâbe*, Dimeşk, 1983

Tekineş, Ayhan, "Saîd b. Âs", *DİA*, XXXV

- Toksarı, Ali, “Hâlid b. Ma’dân”, *DİA*, XV
- Ugur, Mücteba, “Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf”, *DİA*, X
- Uraler, Aynur, “Muâze el-Adeviyye”, *DİA*, XXX
- Ünal, Halit, “Meymûn b. Mihrân”, *DİA*, XXIX
- Yardım, Ali, Abdullah b. Yezîd el-Adevî”, *DİA*, I
- , “İbn Ebû Müleyke”, *DİA*, XIX
- Yıldız, Hakkı Dursun, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, I
- ez-Zerkeşî, Bedreddin, *el-İcâbe li- İrâdi Me’stedrekethu Aişe ale’s-Sahâbe*, nşr. Saîd el- Efgânî, Beyrut, 1970; çevirisi için bk. Bedreddin ez- Zerkeşî, *Hz. Aişe’nin Sahabe’ye Yönelttiği Eleştiriler*, nşr. Bünyamin Erul, Ankara: Otto, 2012.